

Mijn gang door de psychiatrie van Goos Zwanikken is uitgegeven in eigen beheer (2016), ISBN-nummers 9789082501629 (deel 1), 9789082501612 (deel 2) en 9789082501636 (deel 3). Het boek is rechtstreeks bij de auteur te bestellen via telefoonnummer 06-51386314.

boek Mijn gang door de psychiatrie

Goos Zwanikken – emeritus hoogleraar Psychiatrie, leerling en in meerdere opzichten opvolger van erflaters als Rümke (‘Hij heeft prachtig over de ontmoeting met patiënten geschreven, maar er opvallend weinig zelf gesproken’) en Prick (bekend om zijn professorale bizarrerieën uit de tijd dat ziel en zenuw nog bij elkaar hoorden) – heeft de afgelopen vier jaar zijn dagdagelijkse aantekeningen, opgemaakt en bijgehouden vanaf de vroege adolescentie, uitgewerkt in drie kloeke, gebonden boekdelen. Zijn levensloop wordt voor een belangrijk deel ingevuld met zijn weg naar en door de psychiatrie. De boekdelen zijn uitgegeven in eigen beheer, in zijn negentigste levensjaar. Je moet dagelijks aantekeningen maken, anders lossen de dagen op in rook of in troebele luchtspiegelingen, moet hij al jong gedacht hebben.

Of u de om en nabij 1400 bladzijden wilt aanvangen of uitlezen, is aan u. Het vraagt meer liefde voor het vak en nieuwsgierigheid naar zijn beroepsbeoefenaren dan uithoudingsvermogen. De stijl is kort en bondig, staccato (Goos speelde dwarsfluit en gitaar, nadien mondharmonica); de boodschap is direct, helder en ondubbelzinnig – zoals communicatie naar zijn mening bedoeld is. Zwanikken tekent op en drukt af wat anderen slechts denken, immers: *verba volant, scripta manent* – geschrift grift en gepraat vergaat. Wat dat oplevert, is voor iedere lezer anders.

Hans Henny Jahn, de weinig bekende en laatste grote schrijver van de Duitse expressionistische generatie, besloot voor het einde van zijn leven een doodskist te laten uitvoeren naar eigen ontwerp: van metaal en loodzwaar. Op de korte weg naar de groeve moesten de dragers de kist driemaal neerzetten. Het was bij wijze van zwangzang zijn laatste verzet tegen de dood en zijn aasgieren. Ik kan alleen maar vermoeden dat Zwanikken daarom geen index of personenregister aan zijn laatste bladzijden heeft toegevoegd. Eenieder immers is eerst en vooral op zoek naar zichzelf. Maar hij zal dit zelf alleen kunnen vinden als hij het hele werk doorbladert of doorleest. *Alle* mensen die Zwanikken binnen de context van ons vak heeft ontmoet, krijgen hun eigen plaats, hun – soms wisselende

– eigen naam en waardering in de tijd. Als u hem ooit hebt ontmoet of met hem hebt samengewerkt, bereid u voor: u wordt op waarde geschat en niet ontzien!

Zijn boekwerk is een vorm van bewuste, subjectieve geschiedschrijving, aangevangen jong en fris in de ochtend en afgesloten laat op de levensavond. Een psychiatrisch egodocument, een document behangen met psychiatrie, en op deze wijze volstrekt enig in zijn soort.

Het valt in drie afgeperkte delen uiteen. Deel 1 beschrijft de periode 1927-1974. Goos de jongen, Goos de oorlog, Goos gaat medicijnen studeren, wordt psychiater, laat vooralsnog een academische carrière schieten en kiest voor de inrichtingspsychiatrie in de provincie – om die vervolgens af te breken en om te vormen naar de moderne tijd. Goed zichtbaar wordt in dit eerste deel hoe de religieuze zusters in de oude inrichtingen niet alleen maar omwille van barmhartigheid het werk voor de hun toevertrouwde psychiatrische patiënten deden, maar feitelijk uit lijfsbehoud gezamenlijk iedere vorm van zorgvernieuwing en profane deskundigheid tegenhielden. Leerling-verpleegkundigen kwamen als goedkope werkkrachten wel in opleiding, maar eenmaal goed gekwalificeerd als medewerkers aan het eind van hun opleiding, werd hun de deur gewezen. Zwanikken laat in dit deel tevens het belang van continue scholing zien voor alle medewerkers in de zorg.

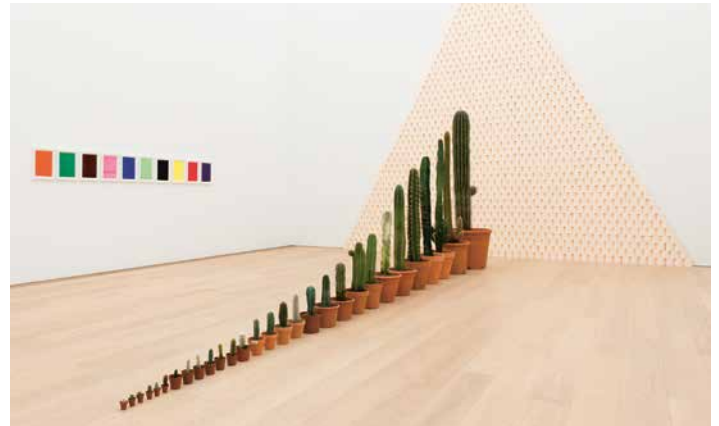
Deel 2 (1974-1985) beschrijft de periode waarin Zwanikken geneesheer-directeur is van Voorburg en Reinier van Arkel. Het op schaal brengen en moderniseren van de zogeheten ‘Psychiatrische Instituten Der Godshuizen’ kan hij nu vol energie zelf ter hand nemen. Zwanikken is naast zijn werk als bestuurder altijd meer arts en onderwijzer geweest dan onderzoeker. Werkt hij overdag van half negen tot vier in de instelling (hij was overigens al een paar uur eerder opgestaan), van vier tot negen uur ’s avonds voert hij zijn privépraktijk aan huis. Hij zet de A-opleiding psychiatrie op en trekt daarmee toekomstige psychiaters voor de regio aan. Weinig A-opleiders in Nederland hebben zich zo intensief en breed met hun opleiding en opleidingen beziggehouden als Zwanikken. En dat niet alleen voor de eigen bloedgroep van artsen; zo droeg hij ook zorg voor een goede opleiding voor verpleegkundigen en schreef hij zelf waar nodig het lesmateriaal. Dit alles in de vaste overtuiging dat het de patiëntenzorg in huis ten goede zou komen.

'Als u Goos Zwanikken ooit hebt ontmoet of met hem hebt samengewerkt, bereid u voor: u wordt op waarde geschat en niet ontzien!'

Deel 3 (1985 – heden) beschrijft merendeels zijn wedervaren als hoogleraar Psychiatrie en hoofd van de afdeling psychiatrie van het Radboudziekenhuis. Hij ruilt zijn huis tegenover Voorburg in voor een al even karakteristiek herenhuis in Nijmegen tegenover zijn nieuwe werkplek: werk en leven vallen voor Goos voor een groot deel samen in dezelfde ruimte. Het zijn tropenjaren geworden, schrijft hij. In afzienbare tijd komt er onder zijn leiding, en voor een belangrijk deel van zijn hand, een leerboek psychiatrie uit. Daarnaast beschrijft hij de periode na zijn emeritaat en de talrijke nevenfuncties in de loop der jaren. Niet alleen is zijn productiviteit indrukwekkend en voorbeeldig en zijn belangstelling breed en diep; in alles wat hij doet of aanpakt, gaat hij op weg naar zijn doel voor niemand opzij. Hij blijft trouw aan zijn eerste beginselen die betrekking hebben op de zorg voor de meest vergeten groepen in ons vak: de zwakken van zin, de chronische en oudere psychiatrische patiënten.

Zwanikken beschrijft zijn gang door de psychiatrie goeddeels als een relaas van naakte feiten – en bloot kan aantrekkelijk, maar soms ook pijnlijk of confronterend zijn. Maar laat u zich vooral niet opwinden of kwaad maken over de feiten: ze malen er niet om! Ondergetekende mag zich een leerling van Zwanikken noemen, een leerling van het eerste uur. En heeft veel aan hem te danken. Dat maakt een nadere beoordeling van deze drie boekdelen door hem onmogelijk. Hij zegt het Toergenjew (*Vaders en zonen*) parafrazerend graag na: 'In ieder geval, een zoon is nooit de rechter over zijn vader.'

– Henk Corthals, psychiater

beeld: Antoine van Kaam

expo Say cheese!

Martin (48 jaar) heeft moeite met beslissingen nemen en stelt dat zoveel mogelijk uit. Hij verzamelt van alles en ordent dat op grootte. Dagen is hij bezig met verzamelen en ordenen van zijn verzameling. Daarnaast heeft hij last van een fobische angst voor kaas, vooral kruimelende kaas die door anderen wordt gegeten.

Natuurlijk, niemand van ons zal een diagnose stellen bij iemand die hij of zij niet zelf heeft gesproken, maar is er bij Martins klachten nog aan iets anders te denken dan aan een obsessieve-compulsieve stoornis? Zeker, vanuit een andere optiek. Martin Creed is kunstenaar en heeft zijn angsten en dwang vormgegeven in zijn werk. Een deel van zijn werk wordt momenteel tentoongesteld in museum Voorlinden in Wassenaar, onder de naam *Say Cheese!* Gewoon de tentoonstelling inlopend, zonder dat ik de bijbehorende brochure had gelezen, werd ik verrast door een lange rij cactussen, keurig in het gelid en geordend volgens grootte, met daarachter een tot een grote piramide opgestapelde voorraad wc-rollen. *Say cheese*, lichte aan het plafond in neonletters op. In een andere ruimte stonden 3 fiats, 2 personenwagens en 1 kampeerbusje, allemaal met het kofferdeksel open.

Mij trof aanvankelijk vooral het onverwachte en ongerijmde van voorwerpen die niets met elkaar te maken lijken te hebben. Nog een keer kijkend, maar nu na het lezen van de brochure, voelde ik de beklemming van de dwang van Martin Creed om wc-rollen te ordenen, spijkers en cactussen op grootte te sorteren, stroken op precies gelijke afstand van elkaar op te hangen. Uitingen van losbandigheid zijn de doeken waarop de verftubes uit de losse pols zijn leeggeduwd (al heeft Creed dat door anderen laten doen) en de ballonnenbak (al zijn het de toeschouwers die erdoorheen mogen lopen en is het aantal ballonnen precies berekend). De werken hebben geen namen maar nummers, en dat kan bij een dwangmatig geordende geest niet verbazen.

Say cheese! is een verrassende tentoonstelling voor wie geïnteresseerd is in moderne kunst, in dwang of in beide.

- Yolande de Kok, psychiater